

NA MEJI

D. H. LAWRENCE

Katarina Farquhar je bila lepa, nekako štiridesetletna ženska. Vitka ni bila več, toda prikupna v svoji nežnosti in svoji ženskosti. Francoski nosači so tekali okrog nje in so bili srečni, če so ji smeli nesti prtljago. Dajala jim je smešno velike napitnine, prvič ker ni nikoli poznala vrednosti denarja, drugič pa zato, ker se je kar bolešno bala, da ne bi tega ali onega preslabo nagradila, zlasti pa ne moža, ki ji je bil uslužen.

Zabavalo jo je, kako vneto so tekali okrog nje vsi ti Francozi vseh vrst in jo nagovarjali z „madame“. Ta strastna uslužnost! Saj je bila zanje prav za prav čisto navadna Nemka. Petnajst let zakona z Angležem, to se pravi z dvema Angležema, je ni v bistvu prav nič izpremenilo. Kot hči nemškega barona je ostala po duhu in telesu Nemka, četudi ji je bila Anglija druga domovina. Po svojem značaju in po svoji močni, polni postavi je bila zares prava Nemka. Toda kakor večina ljudi na svetu, ni bila čistokrvna; po njenih žilah sta se pretakali poleg nemške še ruska in francoska kri. Živela je v najrazličnejših deželah in je postala na vse zadnje nekam ravnodušna do svoje okolice. Zato lahko odpustimo Parižanom, da so bili tako uslužni in srečni, če so ji poklicali taksi, ji odstopili mesto v avtobusu, ji nosili prtljago, ali pa držali pred njo jedilni list. Vse to jo je zabavalo in morala si je priznati, da so ji tile Parižani všeč. Bili so možati, toda pač na svoj način, ki ni bil prav nič angleški. Če je bila kakšna ženska prijetna, nežnih udov in je le količkaj potrebovala pomoči, so vzplamteli v plemenitem ognju. Katarina je dobro razumela, zakaj so Francozi nevljudni s temi suhoparnimi, trdimi in samozavestnimi Angležinjami in Američankami, in strinjala se je z njimi. Preočitna sposobnost, pomagati si, je namreč neprijetna poteza v ženskem značaju.

Na Vzhodnem kolodvoru so imeli kajpak vsakogar za Nemca in nosačem je prišla njihova otroška nadutost v vedenju že tako rekoč v navado. Kljub temu so se kar gnetli okrog nje, da bi jo spremili do nje-nega sedeža v prvem razredu. „Madame“ je potovala sama.

Peljala se je preko Strasbourga v Nemčijo, kjer jo je v Baden-Badenu pričakovala sestra. Njen mož Filip je v Nemčiji zbiral podatke za svoj časnik. Katarina je bila že nekoliko sita časnikov in vseh teh podatkov, ki jih zbirajo od vse povsod tako rekoč iz nič in jih z njimi krmijo. Toda Filip je bil docela pameten mož in je v svetu nekaj pomenil.

Vedela je, da živi sredi samih pomembnih ljudi, izven sveta nepomembnežev in ni nikoli spadala vanj. Veliki, pomembni možje so bili

mrtvi. Poznala je današnji svet in vedela je, da ne prenese velikih ljudi, marveč le množico nepomembnežev in malopomembnežev. To se ji je zdelo povsem v redu. Včasih pa je le začela nejasno dvomiti.

Tako je bil Pariz s svojim Louvrom, s svojim Luxembourgom in s svojo katedralo kakor ustvarjen za takega velikega človeka. Strašno je vpil po vzvišenem človeku. Vsi ti majhni ljudje, vsi ti nepomembneži in malopomembneži so bili kakor vrabci, ki se prepirajo za drobtine in odlagajo po oknih palač svoje odpadke.

Pariz ji je priklical v spomin Alana Anstrutherja, njenega prvega moža, rdečelasega keltskega borca, ki je bil oče dveh otrok. Alan je imel usodno, prirojeno prepričanje, da je vzvišen nad vsakim mnenjem. Katarina ni nikoli razumela, zakaj je takšen. Bil je sin škotskega baroneta in stotnik v Visokogorskem regimentu, a vse to se ji ni zdelo nič posebnega. Lep je bil v svoji uniformi z mahedravim škotskim krilom in svojimi žarečimi, modrimi očmi. Celó kadar je bil povsem gol in brez vsakih okrasov, je bil nekam koščato, neustrašeno in drzno možat. Nikoli pa ni mogla povsem uvaževati njegove tihe in neupogljive samozvesti, da je prvorojenec in torej pravi lord. Ker je bil bistroumen, je bil vsak trenotek pripravljen priznavati avtoriteto tega ali onega generala, tega ali onega polkovnika, vse dotlej, dokler ni prišel z njimi v dotiko. Njegovo gospodovalno oko se je bočilo na njegovem koščnem obrazu in celó v njegovem spoštovanju je bil rahel prezir.

Najsi je bil Alan gospodovalen ali ne, prav za prav pa le ni imel uspeha. Katarina ga je ljubila in on je ljubil njo, o tem ni bilo dvoma. Toda težko bi se bili odločili, kdo od obeh je bil bolj gospodovalen. V svoji ljubeznivi pokroviteljski samozvesti je bila Katarina prepričana, da so ji ljudje dolžni izkazovati najvišje spoštovanje.

Alan je bil preveč nespravljaliv in tudi preponosen, da bi mnogo govoril. Včasih pa se je postavil pred njo in jo opazoval s tihim srdom, začudenjem in ogorčenjem. To začudeno ogorčenje ji je bilo že *skoro* preveč. Kaj neki si je domišljjal!

Bil je eden tistih trdih in ostroumnih Škotov, ki imajo nagnjenje k filozofiji in niso pri tem prav nič sentimentalni. Preziral je Nietzscheja, ki ga je ona oboževala, in to ji je bilo neznosno. Samemu sebi se je zdel kakor kamenit steber, in prepričan je bil, da se bodo valovi modernega življenja odbili od njega. To se seveda ni zgodilo. Gledal je skozi teleskop in opazoval svetove onkraj svetovja. Menda ga je to osrečevalo.

Po desetih letih sta nehala živeti skupaj, dasi sta bila oba zelo strastna. Bila pa sta preponosna in preveč nespravljaliva, da bi popustila drug drugemu, in preveč vzvišena, da bi popustila še komu tretjemu.

Alan je imel prijatelja Filipa, ki je bil tudi Škot in njegov tovariš z univerze. Filip, ki se je pripravljaj na advokaturu, je postal žurnalist in je pri tem zaslovel. Bil je majhen, temnopolt, zvit, pameten in *izobražen* Gorjanec. Razumni pogled njegovih temnih oči in vtisk molčečnosti, ki ga je izžarevalo njegovo majhno, rjavo telo, vse to ga je delalo pri ženskah zanimivega. Nekaj toplega je dihalo iz njega in bil je vdan kakor pes, ki vas ljudi, zdelo se je celó, da zna storiti to, kadar hoče. Tudi Katarino, ki je bila sprva povsem ravnodušna do njega in ga je več let prezirala, je naposled vendarle očaral ta temnopolti in zavrtni deček.

„Ti,“ je dejala Alanu, čigar gospodovalnost jo je jezila, „ženske zate sploh ni, in v tem je Filip Farquhar pametnejši od tebe. Ima vsaj malo pojma, kaj je ženska ...“

„Bah, mali ...“ je dejal Alan in pridal prezirljivo psovko.

Kljub temu je njuno prijateljstvo trajalo še naprej. Gojil ga je prav za prav Filip, ki je imel Alana malone brezumno rad. Alan je bil do njega pretežno ravnodušen, toda navadil se je Filipove družčine in to mu je pomenilo mnogo.

„Alan je res nenavaden človek“, je Filip večkrat zatrjeval Katarini. „On je edini pravi človek, ki sem ga kdaj srečal, to, kar jaz imenujem pravega človeka.“

„Toda, zakaj je samo on pravi človek?“ je vpraševala. „Ali samega sebe nimate za pravega človeka?“

„Oh, jaz sem drugačen. Moja moč je v tem, da se najprej uklonim in se nato zopet dvignem. Pustim se, da me življenje potegne za seboj. Toda doslej sem se še vedno znova osamosvojil. Alan pa“ — Filip je pol zavistno, pol spoštljivo izgovoril to ime — „se nikoli ne ukloni. On je edini človek, ki kaj takega ne stori.“

„Oh,“ je dejala, „na njega vpliva premnogo stvari hkratu. Užene ga lahko z njegovo lastno nadutostjo.“

„Ne, nikoli docela“, je dejal Filip. „Nikoli ga ne morete povsem prevariti. Vsako stvar, ki se ga res tiče, preizkusi enkrat za vselej in takoj spoznate, ali je pristna ali nepristna. Edini človek, ki je — četudi nehote — vselej resničen.“

„Ha, vi pretiravate“, je odvrnila nekoliko prezirljivo. In kadar je kesneje kdaj omenila Filipa, je Alan vselej prezirljivo in obzirno zmignil z rameni. Jezilo jo je.

„Ti nisi pravi prijatelj“, je dejala.

„Prijatelj!“ je odgovoril. „Nikoli nisem bil njegov prijatelj. Če pravi Farquhar, da je moj prijatelj, je to njegova stvar. Nikoli se nisem resno zanimal zanj. Preveč različna sva si.“

„Potem ga ne smeš puščati v prepričanju, da je tvoj prijatelj. Ne smeš mu dovoliti, da te tako spoštuje. Moral bi mu povedati, da ti ni zanj.“

„To sem mu že nešteto krat povedal. Zdi se mi, da v tem uživa in da ga to le zabava.“

In zatopil se je zopet v svojo astronomijo.

Prišla je vojna in Alanov polk je odšel v Francijo.

„Na, tu imaš,“ ji je dejal Filip, „to je za kazen, ker si poročila vojaka. Zdaj se mora boriti proti tvojemu lastnemu narodu. Tako je.“

Ona je bila preveč žalostna, da bi mogla jokati.

„Zbogom“, je dejal in jo nežno in dolgo poljubljal. Saj je bil vendar njen mož.

Ko jo je ljubeče in očetovsko pogledal, je bilo v njegovih modrih očeh nekaj, kakor bi se na tihem zavedal svoje usode. Tedaj se je njena vest razdvojila. Želela si je, da bi izpremenila vse življenje, vse, preteklost in ves tok zgodovine, ta strašni tok zgodovine. Nekje globoko v svoji materinski ljubezni in svoji volji je čutila, da bi bilo to mogoče.

Toda v tem daljnem in razumevanja polnem pogledu, ki je prihajal prav iz globine njegovih oči, v vsej tej skrbi njenega zakonskega moža, je videla, da ne bo nikoli mogla ustaviti mogočnega toka človeške zgodovine; da lahko vodi človeštvo skozi kaos po novih potih — kakor je vedno dejal njen mož — le hladnokrven, silen mož, ki sprejme nase usodo z vsem njenim razdejanjem. Toda najprej kaos in razdejanje.

Za trenotek je bila njena volja strta. Njena duša je bila skoro uničena. Potem je odšel in komaj je odšel, se ji je zopet povrnila njena samozavest.

Zdaj ji je bil Filip v veliko tolažbo. Dokazoval ji je, da je vojna nekaj strašnega, grdega, da bi je ne smelo nikoli biti in da jo moramo smatrati prav za prav le za slučajno in strašno nesrečo.

V svoji nemški duši je čutila, da vojna ni bila le slučaj. Neizogibna je bila, dà, celó nujna. Filipovo vedenje pa jo je zelo potolažilo in jo zopet uravnovesilo.

Po pomladi leta 1915. se Alan ni več vrnil. Ni žalovala za njim, saj zanj ni bil mrtev. Na neki način je bila celó vesela. Nad možem z mečem je zopet zavlada kraljica zemlje: žena, mati, soproga z žitnim klasom.

Filip je bil med vojno poročevalec pri časniku in se je ves čas vzemal za človečansko resnico in mir. Bil ji je v veliko tolažbo. In leta 1921. sta se poročila.

Usoda jima je natkala in morda že celó izmerila nit življenja, toda Lahezina roka jima je ni pretrgala.

Sprva je bilo življenje s Filipom nenavadno udobno, mirno in prijetno, zlasti še za osem in tridesetletno žensko. Katarina je čutila, kako je ustrezal vsem njenim čutom, da jo je pomirjal in ji nudil vse, kar je hotela.

Nato se ji je polagoma vzbujal občutek, da je ponižana. Čutila je, da je slabotna in negotova. Bilo ji je skoro, ko da bi bila bolna. Življenje se ji je zdelo mračno in neresnično kakor še nikoli. Ni se borila in ni trpela. V tej telesni toposti ni čutila nikake odpornosti. Življenje ji je postalo močvirje.

Nenadoma pa se je znova opomogla in je čudovito uživala samo sebe. Toda dušljivi občutek ničevosti in ponižanja se ji je zopet povrn timer. Zakaj, zakaj, zakaj se je čutila v globini duše tako onečaščeno. Le v svoji duši, na zunaj nikoli!

Spomnila se je spet Alana. Še vedno ji je zastalo srce, če je pomislila nanj in na njegovo nepopustljivost, a ni se nanj več jezila ko poprej. Rahel občutek spoštovanja se je vtihotapil v njeno srce. Upirala se mu je, ker ni bila vajena spoštovanja.

Spoznala je zdaj, kakšna razlika je v zakonu z vojakom, z neutrudnim in rojenim borcem, ki je imel vedno pripravljen meč, in v zakonu s tem novim možem, zvitim civilistom in prefinjenim gobeždačem, ki je prevračal tehtnico resnice.

Filip je bil pametnejši od nje. Postavil je na prestol njo kot mater, ženo, njeno žensko pamet in ji služil z zvito in zavratno vdanostjo. V roko ji je dal tehtnico resnice, prav tako zvito pa ji je zavezal oči in popravljal tehtnico, ko tega ni videla.

Nejasno je razumela vse to. Nejasno in zmedeno, zato ker je bila slepa. Filip je vplival nanjo z nežno in prihuljeno močjo, ki jo je še vedno zaslepljevala. Včasih je vzdihovala, vzdihovala globoko iz svojih stisnjenih pljuč. A včasih je zagledala v duhu pred seboj koščeno, trdo, gospodovalno, toda pošteno Alanovo obličje in nenadoma se ji je zazdelo, da je zopet vse v redu, da je to dušljivo in samozadovoljno ozračje, to močvirje, v katerem je prebivala njena duša, že davno izginilo. Znova lahko vdihava vase iz svobodnega neba bojeviti zrak!

Njegovo obličje se ji je spovračalo tudi med vožnjo čez Rokavski preliv. Nenadoma se ji je zazdelo, da čuti ob sebi Alana, kakor da bi Filipa sploh nikoli ne bilo, kakor da ji Filip nikoli ni pomenil več kakor kakšen trgovski pomočnik, ki ji pomerja obleko. Zdelo se ji je, da je kar sama od sebe zbežala v zimski zrak v prelivu in nenadoma se je

predala varljivemu občutku, da Filipa sploh nikoli ni bilo in da je bil njen mož le Alan. Še vedno je njen mož in gre mu naproti.

Zato je bila v Parizu tako srečna in so se ji zdeli Francozi tako ljubeznivi. Latinec ima rad žensko, ki je odvisna od moža. Vprašanje moža in žene je višje od vseh narodnih vprašanj.

Mračna, nejasno razdražena in malone srečna je sedela Katarina v vlaku Vzhodne železnice. Bilo je kakor v nekdanih dneh, ko se je peljala domov v Nemčijo, ali kadar se je vračala k Alanu, ko je še živel. Kadar je pomislila, da mu gre naproti, se ni nikoli mogla iznebiti občutka, da imajo kolesa krila. Četudi je vedela, da bo neznosen, trd, nepopustljiv in uničevalen, se ji je vendar zdelo, da potuje kakor na perotih.

Zdaj potuje k Filipu s čudnim in nejasnim odporom. Sklenila je, da ne bo več mislila nanj.

Ko je tako gledala skozi okno, ne da bi kaj videla, se je nenadoma zagledala v zimsko pokrajino. Ravna, siva zimsko pokrajina, razorana polja, motno siva prst se je zdela, kakor bi bila iz prahu mrtvih trupel. Bleda, gola in tenka drevesa so stala kakor žice ob ravnih in praznih cestah. Tu razdejana kmetija in okoli nekaj dreves. Mimo je švignila borna vasica, v ravni vaški ulici so stale razdrte hiše kakor gnili zobje.

Z grozo v srcu je nenadoma spoznala, da je po vsej priliki ob Marni, v tej strašni marnski pokrajini, kjer je zemlja stoletje za stoletjem zagrinjala vase trupla padlih vojakov. Obmejna pokrajina, kjer izgorevata latinska in germanska rasa v strašni pepel.

Ali ne pokriva morda ta siva ilovica tudi trupla njenega moža?

To je bilo zanjo preveč. Od groze je pobledela in najrajši bi ušla.

„Če bi to vedela,“ si je dejala, „bi rajši potovala preko Bazla.“

Vlak se je ustavil v Soissonu. To ime jo je navdalo z grozo. Do vsega je hotela biti ravnodušna. Kakor iz usmiljenja so naznanili kosilo. Šla je v jedilni voz in sedla prav nasproti francoskemu oficirju v sinji uniformi, ki jo je spominjala na vse kaj drugega kakor na vojno. Bil je nenavadno naiven, malone otroški in lep, s tisto nedolžnostjo v obrazu, ki jo skrivajo nekateri Francozi pod navidezno pokvarjenostjo. In čutila se je kakor sproščeno. Ko mu je podala pol steklenice rdečega vina, ki je ob sunkih vlaka zdrknila k njej, se ji je rahlo in čudno poklonil. Kako bi se predal ženski, če bi ji le bila vseč njegova moškost. Kljub temu se ji je zdelo, da je daleč od teh moških in ženskih odnošajev, od tega dajanja in jemanja.

Ko je pojedla in popila steklenico vina, je v vročini vagona zaspa. Noge so jo na razgretih železnih tleh pekle. Ko je spala, se ji

je zdelo življenje nekaj umetnega in solnčna svetloba nekakšna umetna luč, zadimljena od sija bakel. Pred njenimi očmi so vstajale čudne stvari v tej neresnični, a tako zelo razsvetljeni noči, da se ji je zdelo, da je dan. Njeno življenje je bilo le prevara kakor je prevara plesni večer. Njena ljubezen in njena čuvstva, celó njen ljubezenski strah je bila prevara. Razumela je zdaj, zakaj je med vojno njena ljubezen od strahu zamrla. In danes je bil celó ljubezenski strah dozdeven. Zatekla se je k Filipu, da bi se rešila. Strah in rešitev, vse je bilo zdaj le prevara. Kaj je ostalo od vsega tega? Ljubezenski strah, morda najmočnejša stvar, ki jo je kdaj čutila, celó ta je bil prevara. Kaj je ostalo? Samo sive mrtvaške sence.

Ko je zopet pogledala skozi okno, se je mračilo. Bili so v Nancyju. Ta kraj je poznala še kot otrok. Ob pol osmih je bila v Strasbourgu, kjer je morala prenočiti, ker ni šel več noben vlak preko Rena.

Nosač, svetlolas in močan dečko, jo je takoj nagovoril v alzaškem narečju. Za vsako ceno jo je hotel varno spremiti do hotela — do nemškega hotela. Zvesto je pazil nanjo kakor najeta straža, varno in zanesljivo, vse drugače kakor pa Francozi.

Bila je mrzla zimska noč. Toda po večerji jo je vleklo ven, da bi videla katedralo. Vsega se je tako dobro spominjala iz prejšnjega življenja. Veter je ledeno bril po cesti. Mesto je bilo, kakor bi izumrlo, kakor bi ga zapustil njegov duh. Redki in zastavni pešci so govorili trdo alzaško nemščino. Napisi na trgovinah so bili francoski, le včasih kakšen podnapis v nemščini. Trgovine so bile polne blaga iz nekdanjih nemških tovarov v Mühlhausenu in v drugih mestih.

Šla je čez most preko temne reke. Ob vodi so bile zasidrane pralnice. Pri močni električni luči je še vedno klečalo nekaj žensk in pralo v temni mrzli vodi. Po velikem trgu, ki je bil kakor pustinja, je vel leden veter. — Drugič osvojeno mesto.

Ni se mogla spomniti poti h katedrali. Zapazila je francoskega stražnika v sinjem plašču in koničasti čepici, samotno, občutljivo in nežno izjemo v tem trdem alzaškem mestu. Stopila je preko ceste k njemu in ga vprašala, kje je katedrala.

Pokazal je s prstom prvo ulico na levo. Na videz ni bil oduren, nihče ni bil oduren. Samo težka zimska utrujenost osvojenega mesta na večno utrujeni obmejni zemlji. Zdelo se ji je, da so Francozi še mnogo bolj utrujeni in bolj občutljivi kakor pa ti surovi Alzačani.

Spomnila se je majhne ceste, starih hiš s črnim opazem in z visokimi prevesnimi strešnimi vrhovi. Kakor velik duh se je vzpenjala pošastna katedrala v svoji temini. Vsa ogromna je zrla na majhne ljudi iz teme nizdol v temo. Rdečkasti kamen se je lesketal ponoči kakor temno meso.

Ogromna, nepojmljivo visoka in tuja je gledala nizdol iz noči. Kamenite konice in prizme so se poganjale kvišku kakor peresa ter se nejasno in komaj vidno izgubljale v nebo.

Pred njo je stala katedrala v gosti temi zimske noči kakor grožnja. Spomnila se je, kako se je včasih dvigal njen duh z njo proti nebu. Danes se je zdela nekam daljna v krvavi rjasti barvi, ki se je odbijala od docela črnega neba. Demonsko grozeče, mirno in neizprosno je gledala na mesto.

Na Katarinino dušo je legel nekdanji skrivnostni in temni strah. Katedrala je bila tuja in pagansko demonska. Zdelo se je, kakor da se pretaka po njenih žilah stara in neugnana kri. Kakor ogromna, molčeča pošast s kamenitimi zobmi je stala in čakala, kdaj se zažene na slabotno človeštvo.

V duhu je nejasno videla, kako stoji za vso to blede in prazno civilizacijo velika pošast, kako preži in čaka, neizprosna in večna, neprestano pripravljena, uničiti našo slabost in še enkrat razburkati našo kri v novem ponosu in moči. Iz nizkih oblakov se je svetil v daljavi ta veliki krvavotemni nestvor in zakril križ, ki bi ga moral povelicati. Zdelo se ji je, ko da se kos krvavotemnega nočnega neba umika, se sveti v daljavi kakor ogromen kolos, se sklanja, gleda na mesto in čaka svojega trenutka.

Ko se je obrnila, da bi ušla temnim perotim katedrale, je zapazila nekega moškega. Stal je na hodniku in je bil obrnjen k poštному uradu, ki se je ponižno skrival sredi cerkvenega trga. V trenutku je v tem negibnem neznancu spoznala Alana. Mirno je stal v temini.

Ni se okrenil k njej. Pomišljala je, nato pa je šla k njemu, kakor bi hotela na poštni urad. Stal je docela negibno in srce ji je zamrlo, ko se mu je približala. Šla je mimo njega. On pa se je nenadoma okrenil in gledal za njo.

Bil je on, čeprav je komajda videla njegov obraz. Bilo je čisto tema, le iz sence je žarelo.

„Alan“, je dejala.

Ni odgovoril, marveč ji je počasi, nekam tiho in zapovedujoče položil roko na ramo kakor nekdanj. Z rahlim pritisom svoje roke jo je obrnil in šel z njo počasi po glavni ulici, pod arkado, kjer so bile trgovine še razsvetljene.

Pogledala mu je v obraz. Bil je mnogo temnejši in rjavkasto rdeč, nekoliko drugačen kakor nekdanj. Tuj ji je bil in vendar je bil on in nihče drugi. Prav nič ni dejal. Toda tudi to se je ujemalo z njegovim značajem. Njegova usta so bila zaprta in njegove oči so bile negibne. Molč

se je zgostil okrog njega kakor neprodiren, mehak mrak. Zdel se je daljen in nežen kakor tišina, ki obdaja divjo žival.

Vedela je, da hodi z njegovim duhom. Toda tudi to je ni motilo. Zdelo se ji je povsem naravno. In zopet jo je obšel občutek, ki ga je bila pozabila, tiho in brezmiselno veselje žene, ki živi z možem, čigar last je. Ko je še kot mlada žena živela ob svojem možu, je imela vselej ta nevsiljivi, toda dragoceni občutek. Takrat je bila povsem zadovoljna. Morda je zato pozabila to nekdanjo srečo, ker je bila tako popolna? Kesneje se ji je zdelo, ko da je skoro hote uničila ta nežni val sreče, ki jo je doživljala ob svojem možu.

A to je zapazila prepozno. In ko je šla ob njegovi strani po osvojenem mestu, je čutila, da je edina trajna stvar, ki jo ima žena: nedotakljivi, rahli val zadovoljstva ob možu, s katerim je poročena. V tem je njena popolnost in njena najvišja izpolnitev.

Prepozno je spoznala vse to. Zdaj je prenehal boj. Nejasno se je začudila, zakaj, zakaj, zakaj se je borila proti temu. Ni važno, kaj je kdo in kakšen poklic ima. Če živi ob njem žena v tej popolni sreči in zadovoljstvu, ima najvišje, kar lahko doseže od njega, in vsi njeni krčeviti napor, da bi dosegla še več, so le sramotno uničevanje samega sebe.

Vedela je in se v to vdala, zdaj, ko je šla ob možu, ki prihaja k njej iz kraljestva smrti, da jo osvobodi. Njegova močna in tiha ljubeznivost je bila še vedno sposobna, pregnati iz njenega telesa blede in nemirni strah pred svetom. Šla je z njim, tiha in sproščena kakor jetnik v mraku svoje lastne sreče.

Na koncu mosta se je ustavil in izpustil njeno roko. Vedela je, da jo zapušča. Temno, a dobrohotno jo je pogledal izpod svoje koničaste čepice ter ji pomigal rahlo in nežno v slovo, kakor bi v tem pozdravu obljubljal, da je nikoli ne zapusti.

Šla je čez most proti domu in solze so ji lile po licih. Hitro je odšla v svojo sobo. In ko se je slekla se je izognila svojemu obrazu v ogledalu. Ni smela uničiti čarobne prisotnosti svojega moža.

Prepozno je spoznala, da mora paziti, da ne uniči tega misterija, ki jo obdaja. Zdaj, ko je vedela, da se je vrnil iz drugega sveta, se je šele zavedela, kako dragocen ji je in kako ga lahko izgubi. Vrnil se je s svojim skrivnostnim in dobrotnim srcem, ki je zahrepenelo po njej celó na drugem svetu. Ne sme mu nasprotovati. Topli, silni, tihi duh se je vrnil k njej. On je bil. Niti poskusiti ne sme, da bi jasno razmišljala o njem, da bi si ga določno predstavljala ali ga razumela. Samo v svoji ženski duši ga lahko opazuje in se zaveda njegove pričujočnosti. Ne sme se niti

ozreti za njim, kaj še, da bi ga iskala. Če bi le enkrat poskusila položiti roko nanj, imeti ga, uresničiti ga, bi za vedno izginil njen mir.

„Ah, ne,“ si je dejala, „če mi pusti moj mir, nič ga ne smem vpraševati.“

In obžalovala je na tihem, da ga je kdaj vpraševala in zahtevala od njega odgovorov. Kaj so bili ti odgovori? Vse je bil le strašen pepel v ustih.

Spoznala je strah našega časa, ki je poln pepela in smrtnega strahu. Če bi se vrnil kdo z onega sveta, da bi jo rešil tega, bi prav nič ne izpraševala, neizmerno bi mu bila le hvaležna.

Drugo jutro je šla v ledeni veter pod sivo nebo, da bi videla, ali ni zopet prišel. Ni ga potrebovala, bil je vedno pri njej. Morda jo je pa vendarle pričakoval.

Mesto je bilo kamenito in hladno. Ljudje so bili blede, vsi premraženi, kakor obsojeni. Kako daleč so ji bili. Čutila je do njih nekakšno usmiljenje, vedela pa je, da ne more storiti ničesar niti na tem niti na onem svetu. Pogledovali so jo in hitro odvrčali od nje svoj pogled.

Katedrala je dvigala svojo rdečkasto sivo pročelje in ni se zdaj več svetila v daljavi kakor prejšnji dan. Cerkevni trg je bil trd in hladen. Notranjščina cerkve je bila kljub žaru barvanih oken hladna in odbija joča. Nikjer ga ni mogla najti.

Vrnila se je hitro v svoj hotel in nato na postajo, da bi prišla pravočasno k vlaku, ki je odhajal ob pol enajstih.

Bil je žalosten vlak z nekaj potniki, ki so čakali, da jih popelje preko Rena. Alzaški postrešček jo je gledal z isto trdovratno uslužnostjo kakor včeraj. Stopila je v oddelek prvega razreda, ki je bil namenjen v Prago. Bila je edini potnik v prvem razredu. Francoski nosač v sinjem jopiču, z brki, košat in širokih pleč ji je hotel s svojim malenkostnim znanjem nemščine reči nekaj prezirljivega. Samo pogledala ga je in že je obmolknil.

Vlak je lezel iz mesta počasi in neodločno. V daljavi je stal skrivnostni kolos katedrale, kakor bi se dvigal nad mestom ogromen prst. Zakaj, oh, zakaj so jo stari germanski rodovi morali postaviti prav semkaj!

Počasi je prehajala pokrajina v rensko nižino. Močvirja, kanali, vrbe, stare mlakuže, ki so stale še od povodnji, močvirnati, nepreplavljeni deli polj. Vse je bilo nekam trdno. Stari očak Ren je valil svojo zeleno maso, neizprosno je ločil dvoje od plemenskega boja izmučenih rodov, ki sta kakor ujeta v vijuge te velike kače in ji ne moreta ulti. Hladna, težka,

zelena in brez veselja se je vlekla reka pod zimskim nebom in se vila pod železniškim mostom.

V Kehlu so dolgo čakali. Tu so francoski in nemški uradniki gojili nekakšno otrplo in zadirčno nevtralnost. Pregled potnih listov in carinski pregled sta bila kmalu pri kraju. Toda vlak je čakal, kakor bi se ne mogel premakniti s tega kraja popolnega zanikanja, kjer se oba rodova medsebojno izravnavata in kjer ne čutiš nikakih nasprotstev.

Katarina Farquhar je pod dojmom moževega povratka sedela tiho in mirno. Bilo ji je vseeno, kakšen jezik govori. Govorila je zdaj nemško, zdaj francosko, čisto nehote, kakor je naneslo. Vlak je sopihal in žvižgal. Naposled je rahlo posijalo solnce izza oblakov in vlak je počasi in nervozno odpeljal iz nevtralnega ozemlja. Po širnih poljih renške doline so bile plitke, zamrznjene mlakuže, brazde so se izgubljale v polja. Tudi zrak je bil kakor zamrznjen, zemlja pa je bila silna in barbarska, kakor da utriplje s svojimi brazdami v globokem podtonu. Tudi v zraku je ležal ledeni, divji drget, nekaj neugnanega, predrimskega.

Ta del renške doline je bil celó na nemškem bregu zaseden po francoskih četah. Odtod ta čudna praznota in napetost, kakor bi tu ne živeli ljudje. Le neki duh je bedel nad ogromnimi praznimi polji z ravnimi brazdami in nad močvirnatimi livadami. Tišina, praznota, napetost in občutek nečesa usodnega.

Zopet so dolgo čakali v Eppenweilerju. Postaja je bila prazna. Katarina se je spominjala, kako živahno je bilo tu v predvojnih dneh.

„Zakaj,“ je vprašal nemški sprevodnik načelnika postaje, „zakaj nas tako priganjajo iz Strasbourga, če moramo tu tako dolgo čakati?“

Težka badenska nemščina! Občutek onemoglega srda v nemških dušah. Katarina se je smejala sama pri sebi. Vedela je, da je vlak zapustil zasedeno ozemlje.

Naposled so za trenotek sproščeni odrinili proti severu, proti Nemčiji. To je bila Nemčija smrekovih gozdov. Vsa zemlja je bila silna in neugnana, ločje in grmovje je štrlelo tu pa tam iz nje kakor divje skuštrani lasje. Ista tišina in napetost, isti barbarski prizvok bele nordijske rase, isti dojem zamirajoče civilizacije.

To so bili težki griči Črnega gozda in trdovratno so stali, kakor bi bránili notranjščino Nemčije. Temni, okrogli, črni griči, le tu pa tam kakor izrezan kos zasneženega polja.

Dobro je poznala to pokrajino, a ne v tej praznini, tišini, kljubovalnosti, v tem težkem in vztrajnem pričakovanju.

Steinbach! Zdaj bo kmalu na cilju. V Oosu mora prestopiti na vlak, ki pelje v Baden, kamor je namenjena. V Oosu jo pričakuje Filip, ki pride iz Heidelberga.

Dà, tu je bil. In nenadoma se ji je zazdelo, kako je bolan in bled in da je njegov obraz votel in pobit.

„Nisi zdrav?“ je vprašala, ko je izstopila na prazni postaji.

„Strašno me zebe,“ je dejal, „ne morem se ogreti.“

„V vlaku je bilo tako vroče“, je dejala.

Naposled je prišel postrešček in odnesel njeno prtljago na drugo progo.

„Kako ti gre?“, je vprašal in jo pogledal s trpečim obrazom in s strahom v očeh.

„Čisto dobro. Vse je tako čudno“, je dejala.

„Ne vem, kako je to,“ je rekel, „Nemčija me zebe v dno srca, ne morem dihati.“

„Ni treba, da smo dolgo tukaj“, je dodala malomarno.

Opazoval je njen veseli obraz, ona pa je mislila: kako čuden in kako ubog je! Takoj, ko ga je pogledala prvič, je nenavadno jasno začutila, kako sramotno je, da je poročena z njim in da nosi njegovo ime. Celó to se ji je zdelo poniževalno, da se imenuje Katarina Farquhar. In vendar ji je to ime včasih ugajalo.

„Če pomislim, da sem poročena s tem majhnim človekom“, je mislila sama pri sebi. „Če pomislim, da nosim njegovo ime!“

Mislila je na svoje lastno ime: Katarina von Todtnau in na svoje drugo ime: Katarina Anstruther. Prvo ji je bilo bolj pristojalo. Tretje: Katarina Farquhar pa sploh ni bilo njeno ime.

„Ali si videl Marianne?“ je vprašala.

„Ah, dà!“

Bil je kratek. Kaj je z njim?

„Pazi se s svojim prehlajenjem!“

„Saj se pazim!“ je zavpil zadirčno.

Njena sestra Marianne je bila na postaji. V dveh minutah sta že govorili po nemško, da je bilo kaj, jokali sta in se smejali. Filipa malone nista opazili. V teh dneh splošne varčnosti ni bilo nikakšnih taksijev. Postrešček jim je odpeljal prtljago na ročnem vozičku. Šli so skozi napol prazno mesto proti svojemu hotelu.

„Toda tvoj mali je čisto srčkan“, je dejala Marianne omalovažujoče.

„Kaj ne da?“ je vpila Katarina v istem tonu.

In obe sestri sta stali tiho sredi ceste in se smejali. „Tvoj mali“ je bil Filip.

„Prejšnji je bil bolj moški“, je dejala Marianne. Toda s tem je bržkone udobneje. *Tvoj mali*. Z njim je gotovo laže“, je dejala in se smejala na svoj zaničljiv način.

„Pravi maneken“, je dejala Katarina in menila s tem majhnega možicla za otroke, ki je obložen spodaj s svincem, tako da se vedno postavi pokoncu.

Tudi Marianne je izgubila v vojni svojega moža, toda bila je zato le še brezskrbnejša in odpornejša.

„Ah, Kati,“ je rekla pri mizi, „ti si bila vedno tako dober otrok. Toda izpremenila si se. Postala si trša in nisi več tista dobra, ljubka Kati. Nisi več dobra.“

„In ti?“ je vprašala Kati.

„Ah, jaz, glede mene je vseeno. Samo opazujem, kako gre vse to dalje.“

Marianne je bila šest let starejša in se je že davno nehala boriti. Živela je pač na svoj način. Življenje se ji je zdelo neskončno zanimivo in zabavno. Jemala ga je takšnega, kakršno je bilo, in se čudila skrivnostni prasili, iz katere vse nastaja.

„Meni je vseeno, kaj ljudje delajo in česa ne delajo“, je nadaljevala. „Življenje je ogromno drevo in mrtvi listi odpadajo. Toda čudovit, silen in neizprosni je utrip življenja v koreninah.“

Filip je bil zelo nesrečen v tem ozračju. Močan je bil v svoji slabosti, neogljenosti in popolni odvisnosti. V življenju si je skoraj vselej pomagal s svojo zvitostjo, toda vedno tako, da se je le na videz uklonil. V skrajnem primeru se je uklonil toliko, kolikor je bilo potrebno, in pustil je, da je zdrvel vihar preko njega. Potem se je zopet dvignil, prav tako sentimentalni in angelski, kakor bi mu ne bilo treba nikomur kljubovati. Ključovalnega moža so ubili med vojno. Vedel je to in se na tistem smejal. Kadar je lev ubit, pobere pes plen. Tako je nadomestoval Katarini njenega leva Alana. Živ pes je boljši od mrtvega leva. In tako se je mali, napol angelski žurnalista veselil nad zmagovalcem svoje slabosti.

Toda v Nemčiji, v tej zagonetni povojni Nemčiji je bil zopet čisto uničen. Zrak je bil tako mrzel in prazen, da se je zdelo, kakor da so v tej deželi vsa čustva izčrpana. Vsako čustvo in vsako ganotje je bilo v kali zamorjeno kakor cvet na zamrznjeni veji. In če mu je odmrlo čustvo, potem je res mrtev.

Zvečer je hotel biti s Katarino posebno nežni in ljubezniv, toda iz Mariannine sobe se je čul votel, predrzen smeh. Kar obstal je od razburjenosti.

„Ali je mogoče, da je kdo pri štiridesetih letih še zaljubljen? To je nemogoče. Po vojni, bi dejala, je to celo nekoliko neprimerno“, se je smejala Marianne, ko je videla slabotni izraz v njegovem obličju.

„Če ljubezen ne ostane, kaj pa naj potem ostane?“ je rekel zadirčno.

„Ah, jaz ne morem, jaz ne vem, ali mi lahko poveš?“ je vprašala skrivnostno naivno.

Počakal je, da je odšla Marianne in da je bil zopet lahko nežen s Katarino. Nato je rekel:

„Strašno sem vesel, da si prišla, Kati. Ne vem, če bi zdržal še en dan brez tebe. Zdi se mi, da si edina stvar na svetu, ki je resnična.“

„Ti se mi ne zdiš posebno resničen“, je odvrnila.

„Nisem resničen, če sem sam, nisem resničen. Toda če sem s teboj, potem sem najresničnejši človek na svetu. To vem.“

Tako ji je govoril. Tako jo je nekdam osvajal in se vtihotapil v njeno žensko domišljijo. Ljubila je ta mali stvar, ker je vedno tako velikodušno priznaval golo resnico. V tem je bil povsem drugačen od gosposkega Alana, ki je vedno pričakoval, da se bo ženska uklonila.

Mraz povsem omrtvele Nemčije se je polagoma splazil tudi v njeno srce. Občutila je besen prezir do te drobne, cvileče stvarce, ki išče resničnosti le preko ženske. Ni mu odgovorila, marveč je gledala snežinke, ki so padale zunaj med temnimi drevesi. Drug svet. In ko je nehalo snežiti, kako pošastne so bile te smreke, kakor visoki koničasti izrodki. Temne in napol pobeljene od snega so se stiskale druga k drugi. Tako visoke in tako divje!

Filip je drgetal in postajal le še smešnejši. Kurivo in življenjske potrebščine so dobivali le v določenih količinah. Hotel je, da bi šla Katarina z njim v Pariz. Toda ostala bi gotovo zopet štirinajst dni pri svojih sorodnikih. Z racioniranjem življenjskih potrebščin bi se še končno zadovoljila. Zvečer je videla množico ljudi, ki so čakali pred zdraviliščem, tihi in pošastni v temi — mesto je bilo slabo razsvetljeno — da bi pri toplem vrelcu napolnili svoje ogrevalce. Niti za toplo vodo ni bilo dovolj kuriva. Bila pa je povsem ravnodušna do Filipovega drgetanja. Naj drgeče, če hoče!

Sneg je bil svež in suh. Šla je v gozd po strmih pobočjih. Svet se ji je zdel čudno prazen, kakor bi se povračal spet v divje stanje. Čutila je, kako hitro bi spet podivjal, če bi ga napadla kakšna velika nesreča. Filip je stopal poleg nje, ves rumen in se opotekal. Zdel se ji je smešen. To je človek, ki bi nikoli ne mogel stati na lastnih nogah. In prav ta trenotek je padel. Med mogočnimi drevesi je čutila Alanovo navzočnost in utrip, ki je prihajal od njega. Včasih je z nemirnim srcem pogledala na veliko okroglo smreko, ki je bila tako živa, tako mogočna in je tako telesno sklanjala svoje zelenje preko snega. V tem mogočnem drevesu je lahko

čutila Alana. Najrajši bi šla in pritisnila svoje telo k drevesu. Toda Filip je sedel v sneg in dejal:

„Poglej, Kati, jaz ne morem več. Moje moči so pri kraju!“

Ponosno, prezirljivo in tiho je stala ob poti in gledala velike rdečkaste skale. In tam med skalami jo je čakal Alan, o tem je bila popolnoma prepričana. Čutila je v sebi moč in ponos, toda kljub temu je odpeljala opotekajočega se Filipa domov.

Bil je res bolan. Spravila ga je v posteljo, kjer je obležal. Prišel je zdravnik. Toda Filip je bil v nekakšnem paničnem stanju in se je vsega bal. Katarina je šla sama v gozd, čakala je Alana in vsa drgetala od napetosti. Filip je ležal polzaveden v postelji in ko se je vrnila, je odprl velike žareče oči in dejal:

„Zelo daleč si morala biti.“ Pri zadnjih dveh besedah je pokazal svoje velike prednje zobe, kakor bi hotel zarenčati.

„Ne posebno daleč“, je dejala.

Drugi dan je zopet prišel tam od temnordečih skal v gozdu Alan. Oblečen je bil v škotsko krilo, ki mu je zelo dobro pristojalo, in v vojaški suknjič. Bil je brez pokrivala. Ko je stopal proti njej, so kolena metala krilo naprej, kar ji je včasih tako zelo ugajalo. Prišel je zmago-slavno in sijajno, in čakala je trepetaje. Vedno in neprestano je molčal. Položil ji je roko okrog pasu in jo peljal odtod. In predala se mu je v popolni vdanosti, ki je prej ni nikoli poznala. Tu med skalami jo je ljubkoval s tiho strastjo soproga in si jo docela osvojil.

Nato je šla zopet vsa zamišljena domov, kjer je ležal Filip resno bolan. Videla je, da ji lahko umre in to je ni žalostilo. Ostala je pri njem in mu stregla in zdelo se je, da mu je bolje.

Naslednjega dne popoldne je hotela zopet ven. Morala je. Čutila je, kako jo njen mož čaka in njegov klic je bil zapovedovalen. Mora iti. Toda Filip je postal malone histeričen, ko je hotela oditi.

„Zagotavljam te, da bom umrl, če odideš. Zagotavljam te, da bom umrl, če me zdaj zapustiš!“ Divje je zavijal oči in gledal tako čudno. Čutila je, da govori resnico. In ostala je, čemerna in zlovoljna, pri njem, njene misli pa so bile zunaj pri skalah.

Popoldne je postajalo vse bolj hladno. Filip je drgetal v postelji pod veliko blazino.

„Strašno mrzlo je. To me pogubi“, je dejal.

Ni ji bilo mar zanj. Sedela je daleč od njega, razmišljena, njen duh pa je šel v hladni večer. Čutila je, da živi v drugem svetu. Alan jo je klical in jo priklepal nase. In zdelo se ji je, da jo drži vedno krepkeje.

Spala je v isti sobi kakor Filip, toda sklenila je, da ne bo legla. Bil je zares zelo slab. Sedela je in bedela ob njem. Okoli polnoči se je dvignil in dejal s slabotnim glasom:

„Katarina, ne morem več“, in pri tem je tako zavil oči, da je videla njih belino.

„Česa ne moreš več?“ je dejala in se sklonila čezenj.

„Ne morem več. Ne morem več. Drži me v svojih rokah, drži me v svojih rokah, drži me, drži me!“ je šepetal v smrtnem strahu.

Z nekim čudnim odporom se ga je oklenila okrog rame, da bi ga dvignila. Tedaj so se odprla vrata in stopil je v sobo Alan, gologlav z nagubanim čelom. Filip je dvignil slabotne roke, se oprijel Katarine okrog vratu in slabotno zaječal. Alan je tiho stopil k postelji, oprostil ženin vrat bolnikovih rok in jih položil zopet nazaj na njegove prsi.

Filip je odprl ustnice pokazal svoje velike zobe ter se pošastno in mrtvaško zarežal. Katarina je čutila, kako je njegovo telo pod njenimi rokami v čudnem drgetu krčevito polzelo na oni svet. Bil je mrtev in na njegovem obrazu je ležal bolesten smehljaj tatu, ki so ga zasačili pri tatvini.

Alan pa jo je potegnil v posteljo s tiho strastjo moža, ki se je vrnil z dolgega potovanja.

(Iz angleščine prevedel Peter Donat.)

CILJI IN POTA LJUDSKE IZOBRAZBE

K. O Z V A L D

Tudi Ljubljani se ponuja „ljudska univerza“. Saj ji menda prav tolmačim misel, káli, če rečem, da bi se naj po njej raznašala izobrazba v širše plasti naroda ter se tako vsaj deloma zasul čedalje bolj režeči in grozeči prepad, ki zeva današnji dan med „inteligenco“ in pa med „ljudstvom“. Kajti na eni strani vidimo sedaj izobražence („intelektualce“), ki veljajo ali pa se vsaj sami imajo za „boljše“ ljudi — ker so se kaj „učili“ ter si osobito v mestnih šolah pridobili „izpričevalo“ ali pa celo „diplomo“, kar stoji danes na moč visoko v konjunkturi; a na drugi strani se gnete „neizobražena“, „nešolana“ para, to je ogromna masa tistih, ki se iz tega ali onega razloga niso nič učili ali pa le malo ter polnijo kader vsakojake služinčadi. Kolikokrat je v imenu ljube „izobrazbe“ na primer vstop na to ali ono družabno prireditev dovoljen — „izključno le proti vabilu“!

Veljati za izobraženega, to je danes nekaj, česar si marsikdo vsaj na tihem želi. Kajti vprašnje, spadaš li med izobražene ali pa med ne-